

GERONTOLOŠKO IZRAZJE

OSKRBOVANJE

angleško: care

Oskrbovanje je pomoč nesamostojnemu človeku pri opravljanju *vsakdanjih opravil*; predvsem *osnovnih vsakdanjih opravil* (osebna higiena, oblačenje, hranjenje in uporaba zdravil, gibanje, obvladovanje izločanja vode in blata, varno spanje in počitek ter dnevno navezovanje medčloveškega stika), pa tudi *podpornih vsakdanjih opravil* pri gospodinjstvu in gospodarjenju (čiščenje stanovanja, pranje in likanje, kuhanje, priprava hrane, nakupovanje, uporaba prevoznih sredstev, upravljanje z denarjem, drobna popravila po stanovanju ter uporaba telefona, interneta ali drugih komunikacijskih sredstev).

Vzroki za nesamostojnost pri opravljanju vsakdanjih opravil so: nedozorele sposobnosti v otroštvu, bolezen ali invalidnost ter starostna onemoglost.

Za človekov osebni razvoj in za razvoj človeštva sta dva enako bistvena pogoja. Prvi je samostojnost, drugi je medsebojna odvisnost ljudi, sodelovanje in pomoč drug drugemu. Zavedanje samostojnosti kot osnovne vrednote je danes zelo v ospredju, zato odvisnost od drugih pri opravljanju vsakdanjih opravil povzroča odraslemu človeku stisko. Med človekovo samostojnostjo in odvisnostjo vedno vlada določena napetost, iskanje ravnotežja pri tem je zahtevno. Če človek zaniha v nepotrebno odvisnost od pomoči drugih, v nepotrebno pomoč drugemu, v izkoriščanje drugih, v samozadostno stališče, da ne potrebuje pomoči drugih ali da mu ni treba drugim solidarno pomagati ali pa v stališče, da je medčloveška

soodvisnost manj vredna od posameznikove samostojnosti, je to vedno blažja ali hujša psihosocialna motnja.

Osnovni slovenski pojem na tem področju je *pomoč*; domači, sosedje in drugi pomagamo otroku, bolnemu ali onemoglemu človeku. Izraz za pomoč otrokom v času njihove rasti k samostojnosti je *vzgajanje*, izraza za pomoč bolnim, invalidnim in starostno onemoglim ljudem pa sta *oskrbovanje* in *negovanje*. Ob tem, ko so vzgojna, zdravstvena in socialna stroka razvijale spoznanja in delovne metode za ta področja, sta izraza oskrbovanje in negovanje postala strokovna pojmi s čedalje bolj opredeljeno vsebino. *Zdravstvena nega* je temeljni strokovni pojem medicinskih sester, *socialna oskrba* je temeljni socialnodelavski pojem za materialno pomoč in pomoč v socialnem sožitju. V tem primeru gre za **strokovno** zdravstveno nego in strokovno socialno oskrbo, ki ju opravljajo šolani strokovnjaki **poklicno**, medtem ko vsakdanjo pomoč na teh področjih še naprej opravljajo **laično** domači, deloma tudi sosedje, sodelavci, prijatelji in prostovoljci, ki imajo za to bolj ali manj razvite zmožnosti in so bolj ali manj priučeni. Pri sodobni organizaciji dolgotrajne oskrbe je treba upoštevati dejstvo, da v Evropi, ki ima najbolj razvito strokovno in poklicno oskrbovalno mrežo, opravijo družinski člani laično 75 % celotne oskrbe starostno onemoglih, kronično bolnih in invalidnih ljudi.

Že v preteklih stoletjih je bila manjšina ljudi, ki v bolezni in starostni onemoglosti niso imeli svojcev in je zanje poskrbela skupnost z ubožnicami in špitali. V času industrializacije se je delež teh ljudi zelo povečal,

družina pa zaradi službe izven doma in razseljenosti družinskih članov ni mogla opravljati oskrbovanja bolnih, invalidnih in starostno onemoglih članov; zato je 20. st. čas naglega širjenja **negovalnih in oskrbovalnih ustanov**. Zdravstveni in socialni poklici, ki so zaposleni v njih, so se čedalje bolj ozko specializirali za svoje delo. Način dela z oskrbovanci v ustanovah se je nehote usmerjal po izkušnjah specializiranega dela v industriji, kjer je princip tekočega traka najbolj izkoristil čas zaposlenih. Program v ustanovi razpada v množico *oskrbovalnih storitev*, ki so zaradi uveljavljanja pravic uporabnikov in zaradi formalne zaščite izvajalcev čedalje bolj natančno opisane, njihovo beleženje pa prinaša birokratizacijo zaposlenih; sistemska škoda pri tem je izgubljanje človeškega odnosa med oskrbovancem in oskrbovalci. Druga slaba značilnost, ki se je pokazala v razvoju ustanov za oskrbo in nego ljudi, je odtujenost oskrbovalcev in oskrbovancev od skupnosti; ustanove delujejo kot samozadostni otoki v kraju, ločeni od življenja in sožitja krajevne skupnosti. Oskrbovanci postajajo s svojimi preostalimi zmožnostmi pasivni, njihovo telesno, zlasti pa duševno in socialno zdravje kljub visoko strokovni negi in oskrbi peša. Ta patologija je danes dobro raziskana, strokovni pojmi zanjo so *institucionaliziranost, hospitalizem, domske poškodbe* ipd. V Evropi je zadnja leta močna politična in strokovna težnja v *deinstitucionalizacijo*; in sicer *notranjo deinstitucionalizacijo* v ustanovah, ki jo Nemci slikovito imenujejo *normalizacija*, in *deinstitucionaliziran razvoj oskrbe v krajevni skupnosti* z vrsto sodobnih programov za oskrbovanje in nego na domu ter za *razbremenilno pomoč* družinskim oskrbovalcem, ki doma oskrbujejo neformalno. Druga sodobna težja je strokovni razvoj v smeri učenja osebnega človeškega sožitja med oskrbovalcem in oskrbovancem,

to je *odnosna ali kongruentna oskrba in nega*, individualno usmerjena na *osebno zgodovino* vsakega oskrbovanca, s *stalno osebo* (prezenčno) v majhni *oskrbovalni skupini*; v ustanovi ima vsak oskrbovanec enega od zaposlenih, ki je od začetka njegov *osebni spremljevalec*, oskrba poteka po *osebnem ali individualnem načrtu*, ki ga z bodočim oskrbovancem in njegovimi svojci sestavijo spremljevalec in drugi strokovnjaki ustanove, nato pa stalno dopolnjujejo glede na potrebe in zmožnosti.

Formalna in neformalna oskrba sta dvojica pravnih strokovnih pojmov. Nastala sta, ko so oskrbo in nego ter njeno javno sofinanciranje iz državnih in krajevnih blagajn začeli urejati zakoni, podzakonski predpisi in kriteriji za kontrolo kakovosti izvajanja oskrbovalnih in negovalnih storitev. *Formalna oskrba* je tista, ki jo službeno opravljajo ustrezno poklicno usposobljeni ljudje v organizaciji ustanov za celodnevno, dnevno, nočno ali začasno oskrbo in nego ter za oskrbo in nego na domu v skladu z veljavnimi poklicnimi, strokovnimi, etičnimi, prostorskimi in drugimi normami in standardi za to dejavnost. »*Neformalna oskrba* je oskrba, ki jo na domu izvajajo družinski člani, svojci, prostovoljci in druge osebe.« Ta opredelitev v predlogu slovenskega zakona o dolgotrajni oskrbi konec leta 2017 je dobro izhodišče za razvoj slovenskega sistema dolgotrajne oskrbe v smeri kakovosti, humanosti in finančne vzdržnosti, seveda pod pogojem, da sistem dolgotrajne oskrbe zagotovi programe za primerno usposabljanje ključnega neformalnega oskrbovalca za vsakega oskrbovanca, razbremenilne programe za družinske oskrbovalce ter komplementarno povezanost formalne in neformalne oskrbe v eno celoto na krajevni ravni.

J. Ramovš